

2013. szeptember 18-án elhunyt Várady László,
az Ókortörténeti Tanszék címzetes egyetemi tanára, tudományos főmunkatársa.

A temetés Keszthelyen, szűk családi körben történt.

2013. november 14-én 14 órakor megemlékezést tartottunk
a BTK Kari Tanácstermében (Múzeum krt. 4/a földszint).

Búcsúztatták

Dr. Dezső Tamás dékán úr, Dr. Németh György, az Ókortörténeti Tanszék vezetője,
a tanítványok nevében pedig

Dr. Géra Eleonóra és Dr. Várkonyi Gábor.

Várady László Nagykároly, 1926. 02. 21. – Budapest, 2013. 09. 18.

Dezső Tamás dékán és Németh György tanszékvezető

Várady László Nagykárolyban, szerény alkalmazotti családban látta meg a napvilágot. Budapesten, a Református Gimnáziumban érettségizett 1944-ben. A Budapesti Pázmány Péter Tudományegyetem bölcsészkarán magyar-latin szakot végzett, ahol hallgatóként főként a 16. századi történeti tárgyú irodalom iránt érdeklődött. Tanulmányait 1949-ben abszolutóriummal zárta le. Anyagi okokból már egyetemi tanulmányai során állást kellett vállalnia. 1947-től 1950-ig a Külkereskedelmi Minisztérium Államközi (szovjet) osztályán dolgozott, ahonnan,

mint ezt egyik önéletrajzában írja, “a Rajk-perrel kapcsolatos elbocsátások során innen távoznom kellett”.^[1] 1950-ben a Nehézipari Külkereskedelmi Vállalatnál dolgozott előadóként. Innen még ebben az évben kilépett, és hét éven keresztül magántanítványok oktatásából tartotta fenn magát, mivel, idézem: “az akkori kulturális-tudományos szervek elzárkóztak alkalmazásom elől”. E nehéz évek során kutatóként eleinte az egyetemes hadtörténet, majd pedig a közgazdaságtan keltette fel érdeklődését. 1954-ben fordult az ókori hadtörténet és a későókori egyetemes történet felé. 1957-ben munkát vállalt a Kultúra Külkereskedelmi Vállalatnál, ahol 1960-ig dolgozott. 1961–1962 folyamán az MTA II. Osztályának az Eötvös Loránd Tudományegyetemre kihelyezett tudományos kutatója, 1960-tól pedig megbízott előadóként, majd 1963-tól tudományos munkatársként az ELTE Ókortörténeti Tanszékén tanított – lényegében szinte haláláig. Első monográfiája 1961-ben jelent meg az Akadémiai Kiadónál, amelyhez a későbbiekben is hűséges maradt. A *Későrómai hadügyek és társadalmi alapjaik* az első volt a késő antikvitással foglalkozó műveinek sorában. Egy évvel később Olaszországban jelent meg egy tanulmánya a *Helikon* című folyóiratban (Zur Klarstellung zwei Hydatius Stellen), ami azokban az időkben igen nagy szó volt. 1967-ben *Új barbár népek Pannoniában a IV. század végén* című disszertációjával elnyerte a kandidátusi fokozatot. 1971-ben címzetes egyetemi docenssé, 1976-tól pedig tudományos főmunkatárssá nevezték ki. Erre az időszakra esett két külföldi ösztöndíja is, 1969–1970-ben öt hónapos római, 1971–1972-ben pedig egy éves Alexander-von-Humboldt-Ösztöndíjban részesült, amelyet a Münchener Egyetem Ókori Gazdaság- és Társadalomtörténeti Tanszékén töltött. Egyik legnagyobb hatású tanulmánya 1976-ban a német *Chiron* című évkönyvben jelent meg Iordanes történetírói önállóságáról. A történelemtudomány doktora címet egy német nyelvű monográfiájára kapta meg 1985-ben (*Korszakváltás 476-ban. Odoaker, Nagy Theoderik és az átalakulások. Függelék: Pannónia-problémák*).

Várady kutatási módszertana, amit maga “kombinatív mikroanalitikai és mikrofilológiai módszereknek” nevezett, *Das letzte Jahrhundert Pannoniens (376–476)*. című könyvének 1969-es megjelenése után komoly vitát robbantott ki a hazai szaksajtóban, míg a nemzetközi fogadtatása inkább pozitív volt, mint negatív. Különösen azt vetették szemére bírálói, hogy a régészeti és feliratos forrásokat analízise során nem vette figyelembe. Várady a *Századokban* válaszolt a bírálatokra, de mindez munkásságában csak annyiban hagyott nyomot, hogy egyre ritkábban, 1990-től pedig soha többé nem publikált folyóiratokban (utolsó három tanulmánya Olaszországban és Németországban jelent meg). Legutolsó magyarországi folyóiratcikke a *Századokban* megjelent vitairat volt. Az ókori világ széthullásáról és a középkor kezdetéről szóló könyvei azonban 1978-ban és 1984-ben is napvilágot láttak. Várady alap gondolata az volt, hogy az ókornak, mint a mediterraneum térségét átfogó szocioökonómiai alakzatnak központi kérdését a centrum (a klasszikus világ) és a periféria (a barbárok) közötti ellentét jelentette. A kultúrjavakat is kisajátító centrum a periféria népeit egyfajta szolgátságban akarja fennhatósága alá vonni, aminek csak a legdurvább módja volt a rabszolgává tétel. Hiába akarta azonban a centrum elzárni a perifériától a kultúrjavakat, a barbárok előbb-utóbb szükségszerűen elsajátították azokat, és egy általa libertinizációsnak nevezett folyamat során elragadták a hegemoniát, a korábbi centrumot belefoglalva az újonnan létrehozott, nagyobb egységbe. Ez az ismétlődő modell szakadt meg a germán népek tömeges beáramlásával, amely – a Római Birodalmat felszámolva – gazdaságilag szilárd, és a lakosságot kevésbé terhelő új királyságok létrejöttét eredményezte. Várady az ókor folyamatainak ilyesfajta átértelmezésében korántsem volt egyedül. Munkássága illeszkedett abba a sorba, amit Jochen Bleicken, Christian Meyer és Keith Hopkins neve fémjelez.

Tizenkét év hallgatás után Várady munkásságának új, termékeny korszaka jött el *Die anders verlaufene Geschichte. Antike und Geschichtsdeutung für heute. Anthologie von Mikro- und Makroanalysen* című kötetének 2002-es kiadásával. A szinte évente sorjázó, vagy akár egy évben két kötetet is kitevő sorozat nem monografikus feldolgozásokat, hanem az életmű során felhalmozódott és újraírt tanulmányokat tartalmazott, szinte egyfajta saját, magányos folyóiratot eredményezve. Az Akadémiai Kiadó által gondozott, összesen 13 kötetre rúgó eleinte német, majd angol nyelvű kötetek azonban lényegében visszhang nélkül maradtak.

Várady László gazdag életműve ugyan idén lezárult, de felfedezésre vár. Arra szeretném biztatni a fiatal kutatókat és az idősebb kollégákat, hogy induljanak meg ezen a felfedező úton. Az egyre sokszínűbb, a rómain kívül a görög történelemre, és a jelen ókorképének változásaira reflektáló tanulmányok között mindannyian találhatnak olyat, ami felkeltheti érdeklődésüket. Legyen ezen az úton az első lépés az, amit ma itt közösen megtettünk Várady László emlékének felidézésével.

Németh György
egyetemi tanár tanszékvezető
Ókortörténeti Tanszék

Géra Eleonóra

Várkonyi Gábor

Tisztelt Universitas!
Kedves Tanár Úr!

Réges régen, 1983 szeptemberében nagy lendülettel, hatalmas önbizalommal vidáman, zajosan vetettük bele magunkat a régen várt, és óhajtott egyetemi élet sűrűjébe. Mögöttünk az érettségi, az egyetemi felvételi és sorkatonai szolgálat - mind olyan „életpróbák“, amelyek elhitették velünk, alig húsz éves fiatalokkal, hogy nem akármilyen akadályok után jutottunk el az egyetemre. Kiálltuk a próbákat, vettük az akadályokat és méltán miénk a jutalom: az egyetemi polgári lét. Az, hogy akkori dékánunk egyetemi polgárrá fogadott a világ legtermészetesebb dolga volt számunkra.

A tanulmányi osztály, és még ki tudja milyen erők és hatalmak összjátékaként csoportunk kizárólag fiúkból állt, és majd mindenki egyben az Eötvös Collegium hallgatója is volt. Igazi férfi közösség, mint az argonauták, akik számára az aranygyapjút a megszerezhető tudás jelentette.

Egy cseppet sem voltunk megilletődve - hiszen mindent tudtunk - ugyan mivel tudna meglepni minket az egyetem, amit x vagy y őrmester ne csináltatott volna végig velünk....

Határtalan önbizalmunk birtokában éppen csak egyetlen dologról feledkeztünk meg, a legfontosabbról: magáról a tudományról!

Csoportunk először talán a véletlennek köszönhetően kötött ki Várady László tanár úr előadásán és szemináriumán, hogy aztán ne is tudjunk elszakadni tőle. Ókortörténeti tanulmányaink során belekóstoltunk egy kicsit ugyan az egyiptomi és keleti világba, de számunkra a mérték Várady tanár úr volt. Az ő személyisége, megjelenése egyet jelentett a tudománnyal, mindazzal, amit mi az egyetemről akkor még nem tudtunk, csak legfőljebb sejtettünk. Neki köszönhetjük a felismerést, hogy nincs nagyobb érték a tudásnál, de ezt csak nagyon fáradságos munka árán vehetjük birtokunkba. Óráról órára vártuk, hogy a léptei felhangozzanak a Piarista közti épület folyosóján, majd befordulva feltünjön alakja, sötét zakója, és nyugalmat sugárzó ruganyos lépteivel megérkezzen hozzánk.

„B“, mint a barbaricum specifikuma, „F“, mint faktográfia, „Po“, mint politika ... mosolyogtunk az első órán lediktált kategóriarendszerén, aminek majd az órák során hasznát fogjuk venni, aztán hirtelen megnyílt előttünk a szövegek világa! Plutarchos, Suetonius vagy más addig számunkra elérhetetlennek tűnő szerző tárta ki titkait, és észrevétlenül nyertünk bepillantást a hermeneutika, a szövegértelmezés csodálatos birodalmába. Mi, akik addig legfőljebb a gimnáziumi irodalmi művek elemzését ismertük, egyszer csak szembesültünk a nyelv és gondolkodás, nyelv és kultúra egymástól el nem választható hihetetlenül bonyolult, de éppenezért fantasztikusan szép labirintusával, ahol egyszerre lehet elveszni, és kincsekre lelteni. Nem állítom, hogy mindig teljes mélységében tudtuk követni nyelvi-fordítási értelmezéseinek labirintusában, de azonnal észrevette, hogy valahol lemaradtunk, és ilyenkor szelid mosollyal visszafordult értünk. Tanár volt és tudós, aki, mint később felismertük, rendkívüli alázattal közeledett a tudomány felé. Egész lényé nyugalmat, és ezáltal a tudós ember tekintélyét sugározta.

A csoportunkból senki nem lett az ókor kutatója, még latin szakos társaink is más korszakok felé kalandoztak el, de egyszer-egyszer visszaosontunk hozzá, beültünk egy-egy előadására, hogy hallhassuk, ahogy kibontja Solón vagy éppen Augustus egész jellemét néhány sornyi szövegrészletből. Sehol nem volt még nálunk a narrativizmus, nyelvészeti szemináriumokon Chomsky és a generatív grammatika megértésével küzdöttem, amikor Várady tanár úr szelíd türelemmel bevezetett - az amúgy olyan egyszerűnek látszó - forrásolvasás és elemzés módszertanába. Amit a „szövegről“ tudok, azt két tanáromnak köszönhetem, Várady László tanár úr az egyik.

A korszak, amelynek kutatója és tanára lettem kultuszt teremtett a vélt vagy valós antik párhuzamok követéséből. A 16. századi humanista főpap, Radéczy István pozsonyi kertjében szimbolikusan egy Apollónak szentelt hársfa körül gyűltek össze a tudomány és művészetek magyarországi képviselői. Valahogy így gyűltünk mi össze tanítványok Várady

tanár úr körül, aki nemcsak a tudomány felé vezető utat mutatta meg, de felnőtté válásunk elválaszthatatlan részévé is lett.

Várkonyi Gábor
egyetemi docens
Művelődéstörténeti Tanszék